

Jesper Theilgaards grundlovstale

Taler

Jesper Theilgaard
Meteorolog og
foredragsholder

Dato

5. juni 2022

Sted

På Himmelbjerget

Det er vel sådan, vi mener at kende juni måned i Danmark – grønt og varmt og da ikke mindst fortællingen om solskin på grundlovsdag. Vi kender det fra de danske sange som f.eks ”Nu lyser løv i lunde” af Johannes Jørgensen skrevet til ”venstres” grundlovsfest i 1891.

Netop grundloven og tankerne i den har været et stærkt element i udviklingen af det Danmark, vi kender i dag.

Om Blicher i 1839, da han skabte sit først folkemøde, havde en forestilling om, at hans ide om, det han kaldte ”fremskridende folkekundskab”, ville medføre et så stabilt demokrati, som tilfældet blev, skal være usagt. Men Blicher vidste, at det var vigtigt at ”folket” blev oplyst og vidende. Blicher ville dog ikke have en revolution, som man tidligere havde set i Frankrig. Det skulle mere være en langsomt fremadskridende forandring af samfundet.

Folkemøderne blev et vigtigt bidrag til forståelsen af den frihedsform, der blev den danske. Grundloven i 1849 indførte de friheder, som vi netop hylder i dag

foreningsfrihed

trofrihed

mødefrihed

trykkefrihed

Det er forhold, som vi hos os finder helt centrale i vores samfund, og hvor vi undres over, at de samme rettigheder ikke er universelle. Vi ser desværre modsat, at netop manglen på disse rettigheder bruges til at undertrykke befolkninger

med. Det ser vi meget aktuelt i den nuværende krig mellem Rusland og Ukraine.

Nu er det jo heller ikke sådan, at selv om man har fået disse rettigheder, så behøver vi ikke kæmpe for at beholde dem. Tværtimod er det vigtigt hele tiden at kæmpe for dem. Der er kræfter – også her i Europa – som ikke bryder sig om dem. Vi skal derfor hele tiden minde hinanden om, hvor vigtige de er, og de skal bruges med det ansvar, der implicit ligger i at have dem.

Vi skal naturligvis være bevidste om, at f.eks. pressefrihed er et tveægget sværd, for det kan misbruges – og det bliver desværre misbrugt. Jeg blev selv meget bevidst om den risiko under præsident Trump, der manipulerede facts for egen politisk vindings skyld. Det er meget skræmmende, når det sker – og her kan det være nyttigt lige at vende blikket mod Blichers folkemøder igen. For Blicher og også hans samtidige Grundtvig vidste, at uddannelse, viden og bevidstgørelse af befolkningen ville gøre samfundet stærkere, så det kunne modstå de reaktionære kræfter.

Det danske samfund er netop stærkt, fordi kloge folk sørgede for uddannelse af hele befolkningen – også i de tyndt befolkede områder, hvor det til tider kunne være svært at opretholde skolegangen.

Derfor må vi i dag understrege, at vi må ikke slække på viden og bevidstgørelse for det er det stærkeste våben mod den manipulation, der i høj grad flourerer – ikke mindst på de sociale medier.

Verdensbilledet i 1840'erne, da Blicher holdt sine folkemøder, var naturligvis meget anderledes end i dag, men også præget af internationale stridigheder, som i sagens natur dengang var i nærområderne. I dag har vi nærmest hele kloden som nærområde.

I den forstand er de overvejelser og bekymringer, der kendetegner dagens dansker ikke så meget anderledes end dengang. Ingen mennesker ønsker ufred og selv om krig ofte medfører teknologiske landvindinger, så er de fredelige perioder til gengæld præget af forbedrede livsvilkår, netop som vi her i landet har set det siden 2. verdenskrig.

2. verdenskrig havde givet mistro til andre lande, men da FN blev skabt i 1945,

fik verden gradvist igen troen på, at det var slut med ufred og krig, for nu var der forum, hvor man globalt kunne tale sammen.

Der kom da også nogle årtier, hvor der overvejende var fred, og hvor vi kunne tænke på fremgang.

Men der var en bagside!

For det var i årtierne efter 2. verdenskrig, at vi som mennesker – som den meget højt specialiserede art – her på kloden kom til at fremstå som klodens herskere. Det var os der bestemte og det omgivende – altså naturen – måtte i den henseende vige for menneskets behov.

Det var en radikalt meget anderledes tankegang end det, der tidligere havde været fremherskende. Tidligere skulle ”fuglen og den fattige” også være mætte – altså vi skulle ikke dræne jorden for alle ressourcer, for der var andre arter – individer – der skulle tilgodeses.

Men med den økonomiske fremgang i 60’erne og den deraf følgende tro på os selv som mennesker og som art, blev vi fjernet fra den tankegang. Nu handlede det om at udnytte jorden og tage alle de ressourcer, vi skulle bruge, til vores liv. Opfattelsen var jo, at der var uanede mængder af ressourcer at tage af – og hvis man løb tør et sted, kunne man vel finde et nyt sted at grave.

Ingen – eller i al fald kun få miljøaktivister – stillede det helt indlysende spørgsmål: Er det vi har gang i her nu fornuftigt? Kan jorden overhovedet holde til den udvikling?

Spørgsmålene – og dermed heller ikke svarene – var ikke en del af den offentlige debat – ja det var nærmest kættersk tankegang at stille spørgsmål ved den økonomiske fremgang, som alle i hovedsagen nød godt af. Vi tænkte udelukkende på økonomi.

Da Otto Gelsted i 1934 kaldte naturen for ”det billige skidt” var det udtryk for, at naturen kunne man ikke prissætte. En klyde eller en ask har stor mental værdi, men den kan ikke prissættes.

Den berømte samfundsrevser Poul Henningsen udtrykte i 1927 den stik modsatte opfattelse – at naturen skulle være funktionalistisk og derfor skulle udnyttes.

Det blev PH's natursyn, der kom til at vinde i den økonomiske fremgangstid i sidste halvdel af 1900-tallet.

Selv i den autoriserede bibeloversættelse kunne man indtil for nylig læse i 1. Mosebog, at mennesket skulle underlægge sig jorden og herske over dyrene. Men i en nutidig oversættelse fra hebræisk lyde det nu, at mennesket skal tage ansvar for naturen, hvilket jo giver en helt anden mening – og det er faktisk også et godt billede på den holdning, vi har til naturen i dag – vi skal tage ansvar!

Et af de første spæde tegn på, at naturen var ved at tage skade, var den tiltagende syreregn op gennem 70'erne. Afbrændingen af svovlholdigt olie og kul betød en svovlforurening af atmosfæren, så regnen kom til at indeholde svovlsyre – og det gik ud over især nåletræerne.

Et teknologisk fix, hvor man satte svovlfiltre på forbrændingsanlæggene, blev løsningen og så kunne man fortsætte – indtil ozondebatten blussede op, og vi alle skulle til at indsmøre os i solcreme med høj solfaktor. Løsningen blev Montrealprotokollen fra 1987, hvor man forbød udledning af skadelige CFC-gasser til atmosfæren. Her viste FN sig som en værdig spiller – og netop det forhandlingsresultat blev af miljøaktivister set som et gennembrud, for nu var der for første gang skabt opmærksomhed på menneskets udledning af skadelige stoffer.

Det næste blev så klimadebatten. Teorien omkring drivhuseffekten havde været kendt siden 1860'erne, men kun få havde taget den alvorligt selv om den svenske forsker Svante Arrhenius i 1896 beregnede, at der var en risiko for at jordens temperatur kunne stige med 4-5 grader, hvis vi blev ved med at afbrænde kul i datidens omfang.

Det var først, da forskerne begyndte at kunne se en temperaturstigning op gennem 70'erne og 80'erne, at diskussionen så småt begyndte. I første omgang

nedsatte man FN's klimapanel i 1988, så man kunne få samlet den viden, der var tilgængelig. Og i 1992 kom så klimakonventionen, hvor landene enedes om, at vi ikke må udlede så mange drivhusgasser, at det skaber farlige klimaforandringer.

Det var en blød formulering, men i dagens klima er den blevet højaktuel.

Klimadebatten var i de første mange år meget betændt. Grøfterne blev gravet meget dybe og medierne elskede nærmest konflikten mellem de to fløje, hvor den ene ikke mente, der var et problem overhovedet til den anden fløj, der så på de store risici, der tårnede sig op.

Debatter på TV handlede ikke om at skabe forståelse, men der skulle partout være tre på den ene side og tre på den anden. Det gav ingen folkeoplysning i Blichersk forstand og medvirkede kun til at trække diskussionen i langdrag. Medierne burde i langt højere grad have været på den folkeoplysende side ved at gå ind i substansen og bidrage til at højne debatten. Derved er jeg overbevist om, at vi ville have sparet værdifuld tid, så den grønne omstilling var kommet i gang hurtigere.

Jeg var selv en del af medie billedet i den periode, men det var ikke muligt at ændre den praksis, så det var ganske frustrerende.

Nu står vi så i en global katterpine med mange forskellige problemer, der skyller ind over os. Coronapandemien opstod for omkring 2 1/2 år siden. Hvad skete der egentlig: Jo verden fandt relativt hurtigt ud af, at den virus kunne vælte hele vores trykke liv, så man stod sammen – valgte fællesskabet for at forene kræfterne i udviklingen af en løsning, som i dette tilfælde var en vaccine. Der blev ikke skortet på pengene, så i løbet af et år, begyndte udrulingen af en massiv vaccinationsproces her i landet – og delvist i udlandet, men flere steder i U-landene blev det desværre ikke så effektivt.

Men vi kan se tilbage på, at et problem opstod – det var øjeblikkeligt nu og her – der var enighed om, at løsningen skulle findes – og det skete.

Læren af den proces er naturligvis, at de store globale problemer kan ikke løses

af et land alene. Her må vi stå sammen. I bund og grund er det jo globalt det FN står for, og det var godt, det lykkedes.

Hvorfor er det så så forbandet svært, når vi taler om klimaet – og nu også biodiversitet, ressourcer og meget andet, der hører naturen til.

Det er min opfattelse, at det skyldes omfanget – uoverskueligheden – og dertil de mange risici for verdens befolkninger med et vejrlig, der forventes at ændre sig dramatisk.

Det er svært for den enkelte at rumme de mange komplekse problemstillinger. Coronaen var som sådan til at håndtere. Den var meget specifik og vi fik de daglige doser af information – medierne kørte nærmest i døgndrift.

Klimaet fungerer bare anderledes. Selv om det er her og nu det sker – og det er her og nu vi skal handle, er det alligevel svært at se og overskue for den enkelte.

Som meteorolog er det ikke svært at forestille sig, at nogle af de sensible balancer, der er i vores klimasystem, bliver ændret, når temperaturen stiger. Der bliver jo mere energi til rådighed og det kan ikke andet end påvirke balancerne.

Grundlæggende arbejder naturen altid på at skabe balance. Opstår der en ubalance sørger naturen for, at der skabes en ny balance. Så når vi tilfører atmosfæren flere og flere drivhusgasser skubber vi til energibalancen – altså skubber til hele den komplekse tilstand, der skaber jordens klima.

Derfor er der i øjeblikket en ubalance og derfor stiger temperaturen, hvad den i princippet vil vedblive med at gøre, så længe en ny balancetilstand ikke er indtrådt. Netop det kan kun ske ved at holde mængden af drivhusgasser i atmosfæren konstant

Forleden læste jeg et nyt forskningsresultat fra det engelske meteorologiske institut. Her havde man set på, hvordan fordelingen af regn i Europa havde ændret sig på grund af den globale opvarmning. Intuitivt er det logisk for mig, at når vi ændrer på balancen er der en stor risiko for at vi ændrer vejrsystemernes dannelse og bevægelse – og det er netop hvad det forskningsarbejde understøtter. For man kunne konstatere, at de våde områder bliver mere våde og de tørre bliver mere tørre. Det er ret præcist hvad vi har af forventninger baseret

på modelberegninger. Det er rart når data understøtter de forventninger vi har.

Det her omtalte studie fortæller også, at en sådan ændring af nedbørsfordelingen i Europa, alene skyldes den menneskelige aktivitet med afbrænding af fossile brændsler og den deraf følgende øgning af drivhuseffekten.

Generelt handler det om en lang kæde af fysiske sammenhænge – og hvor ender det

Lad os tage et eksempel:

Temperaturen stiger – det kan vi konstatere ved daglige målinger over hele kloden.

Så øges fordampningen – ikke overraskende

Så kommer der mere nedbør med pres på infrastrukturen

Oversvømmelser bliver almindelige

Plus alle de andre konsekvenser kloden over.

I år har vi set hedebølge i Indien og Pakistan med omkring 50 graders varme

I Spanien med over 40 grader i maj – ikke set før

Tornadoer i Tyskland – usædvanligt kraftige efter årstiden

Vi havde her i Danmark en meget våd februar ligesom i 2020 med flere oversvømmelser langs vores mange vandløb.

Og jeg kunne blive ved med at remse usædvanlige vejrhændelser op.

Der er så mange af dem, og det er summen af dem, der gør, at jeg understreger, at vejret nu er under forandring med alle de risici det indebærer.

Vores landbrug og vores infrastruktur her i Danmark er slet ikke gearet til mere nedbør – for det er i høj grad det, vi her i landet kommer til at mærke.

I har sikkert lagt mærke til et øget antal opgravninger af vejanlæg, hvor man lægger faskiner ned

– eller man inddrager grønne arealer til vandopsamling

– eller man lægger større rør ned i kloakanlæggene

--- ja alt sammen for at kunne håndtere de øgede vandmængder.

Prøv så at forestille jer, at alle andre lande også oplever forandringer, hvor de skal tilpasse sig – sikkert på en anden måde end her, men man er nødt til at anerkende forandringerne. Før den erkendelse er til stede, er det ikke muligt at gøre noget.

Lige netop det er helt centralt i vore ønske om at løse klimaproblemet. Et problem kan først løses, når man har erkendt, at der er et problem. Det er først sket i de senere år. Der var tendenser op til det fatale klimatopmøde cop15 i København i 2009. Men da resultatet herfra var rigtig skidt, forsvandt erkendelsen.

Den fik ny næring, da København blev oversvømmet af det ekstreme skybrud 2. juli 2011 og man kan sige at vi nu flere gange om året bliver mindet om, at vejret opfører sig mere ekstremt. Derfor er det svært at lægge erkendelsen væk.

Så når vi er nået hertil, begynder den vanskelig proces i forhold til løsninger.

Fælles for de fleste af os er at vi higer efter handling – både politisk, men også for muligheder individuelt og sammen med andre.

Min oplevelse – uanset hvor i landet jeg holder foredrag – er at det mest gængse spørgsmål, jeg får stillet er: Hvad kan vi selv gøre.

Det er interessant, at netop det spørgsmål går igen og igen. Tilgangen til handling er dog ret forskelligartet.

Et helt nyt forskningsprojekt sætter fokus på, hvordan vi hver især takler lysten til at gøre noget.

5-6000 interviews har vist, at vi som mennesker kan opdeles i forskellige grupper:

Fælles for grupperne er et ønske om handling – om at gøre noget. Med Blicher in mente er det min overbevisning, at vi i fællesskab kan gøre meget. Vi skal og må ikke bare læne os tilbage og sige, at det må regeringen tage sig af. Vi har alle et ansvar for udviklingen – og ikke kun hvert fjerde år i stemmeboksen.

Vi skal ikke alle nødvendigvis gøre det samme, men vi skal gøre noget – og nogen kan mere end andre, men alle har en rolle.

Jeg kom til at tænke på rollefordelingen en dag, hvor jeg så en af BBC's utallige og meget smukke naturudsendelser på TV. Det var et ulvekobbel, der skulle nedlægge et bytte. Historien var at flokkens medlemmer havde forskellige opgaver – nogle spærrede vejen for byttet, andre væltede det omkuld, og endnu andre dræbte det. Til sidst kunne de så være fælles om måltidet.

Pointen er, at vi alle har forskellige roller i fællesskabet. Men ligesom den enkelte ulv alene havde svært ved at nedlægge byttet, så kan det enkelte menneske ikke løse de store opgaver alene. Her må vi stå sammen.

Vi kan danne grønne netværk, lave repaircafeer eller være fælles om redskaber og værktøj i boligforeninger, så alle ikke behøver at købe det hele.

Jeg har de seneste måneder været i kontakt med nogle af disse grønne netværk og oplevet en stor entusiasme og mødt ildsjæle, der bare vil det bedste for lokalsamfundene. Min opgave har så været at deltage i arrangementer, så jeg måske kunne tiltrække flere mennesker.

Den aktivitet jeg her ser, giver trods de mange problemer, vi ser overalt, også grund til optimisme – og det har vi behov for at fokusere på.

Det er et led i bevidstgørelse og det er vidensdeling – vel egentlig som Blicher så det. Vi lærer af hinanden og spreder på den måde også erfaringer.

Tanken for lokalsamfundene er, at bibliotekerne bliver omdrejningspunktet for dels er de jo pr definition vidensbanker og dels har de som regel lokaler til rådighed. Den rolle tror jeg bibliotekerne glæder sig over.

Optimismen kan også ses på flere andre områder.

at vedvarende energikilder er blevet meget billige,
at forandringer af bilparken er i gang,
at udviklingen af nye brændstoffer til skibe, fly og tung trafik er i gang
at der nu sættes mere vedvarende energi op end fossile energikilder
og at mit helt store fokus nemlig vidensdeling og erkendelse går ret godt.

Så vi har meget at glæde os over.

Også internationalt er der gode ting – selv om jeg skal være den første til at sige, at det går for langsomt. Men Parisaftalen i 2015 er grundstammen i det internationale samarbejde. EU har fokus på klima og har øget deres ambitionsniveau – det samme ser vi i USA og sådan set også Kina. Ordene skal dog omveksles til handling for at det overhovedet nytter.

Det er vigtigt, at vi styrker det internationale samarbejde – i øvrigt ikke kun på klima, men også på så mange andre områder som muligt. Vi er blevet internationale på godt og ondt, og det er svært at skrue os tilbage til før globaliseringen. Dertil er vi blevet for afhængige af hinanden.

Men samarbejde på tværs af lande og kontinenter skaber også forståelse for hinanden – ja det er ikke altid det går godt, men jeg er overbevist om, at samarbejde og samhandel styrker de internationale fællesskaber.

Til sidst vil jeg lige minde jer om, at kloden her er vores hjem i verdensrummet. I kender billedet af den blå planet taget fra en af de mange satellitter, der kredser om jorden – eller fra en af de mange rumrejser, vi har set. Atmosfærens tynde hinde kan ses og da den er så vigtig for os, skal vi ikke forandre den.

Samtidig er jorden isoleret – der er ingen tilførsel af ressourcer udefra, så derfor er mængden af ressourcer begrænsede.

Lad os derfor i fællesskab passe bedre på den – det fortjener den, og det fortjener vores børn og børnebørn.

Rigtig god grundlovsfest.

Kilde

Manuskript modtaget fra taler

Kildetype

Digitalt manuskript

Tags

Grundlovstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jesper-theilgaards-grundlovstale-2022>